

Catonis, quæ Octaviano cuiusdam Romano Goldastus tribuit. Monosticha autem eadem sub *Alcuini* nomine leguntur in ejus *Operibus*, pag. 1715, et sub *Aldhelmi* edita a Delrione, ut dixi supra.

7. Rhythmus de vanitate et miseria vitæ mortalis, pag. 36 seq., incipit: *Mundus iste transit et quotidie decrescit*; editus primum ab Usserio in epistolis Hibernicis, pag. 9 seq.

Constantinum Cajetanum voluisse S. Columbani scripta notis et argumentis illustrata edere notavit Allatius in *Apibus Urbans*, pag. 74.

Desiderantur Columbani *liber Psalmorum* sive hymnorum quem elimato sermone ab a-lescente adhuc scriptum testatur Sigebertus Gemblacensis capite 60, unde Trithemius posset videri fecisse *Com-*

mentariorum librum in totum Psalterium, quem a Columbano eleganti stylo scriptum ait cap. 223. Sed expositionis Columbani super omnes psalmos meminit etiam apud Goldastum in *Paræneticis*, pag. 72. Martinotus, qui abbas S. Galli fuit circa annum 880, inter libros in bibliotheca sancti Galli suo tempore asservatos. *Liber contra Arianos*, de quo Jonas in vita cap. 29, et Columbanus ipse epistola 4. Confer *Mabilionii Iter Italicum*, pag. 216 seq. *Adversus regem adulterum*, quod memorat Baleus XIV, 12, ad Theodoricum regem Austrasiæ respicit, quem ob consuetudinem cum Brunehilde a Columbano et coram ea per litteras fortiter reprehensum refert Jonas in ejus Vita, capite 18.

PROLEGOMENON DE S. COLUMBANO.

(Galland. Biblioth. Patr. t. XII.)

I. Columbanus, plurimorum pater monachorum, in Lagenia, Hiberniæ provincia, circa medium sæculi vi ortus traditur, ut ex ejus gestis a Jona monacho Bobiensi fere æquali erudimur^a. Post humaniorum litterarum studia, sacris Scripturis excolendis operam dedit^b. Mox ad Banchoresense monasterium in Ultonia se conferens, monasticum institutum amplexus est. Exactis ibidem annis pluribus, ex Hibernia digressus in Galliam perrexit, ætatis annum tunc agens tricesimum: atque in regno Burgundiæ, ubi rerum potiebat Guntchramnus, Luxoviense condidit insigne cœnobium. De tempore quo Luxovium accessit haud plane constat. Cointius tamen^c ac post ipsum Mabilionius^d annum statuunt 590. Luxovio pulsus in Italiam se recepit, ac celebre Bobiense monasterium erexit; in quo, postquam annum unum explevisset, diem clausit extremum xi Kal. Decembris, ut scribit Jonas^e: qui dies quoque notatur in Tabulis ecclesiasticis; Christi anno scilicet 615, ut post Cointium^f docet Mabilionius^g. Quo autem ætatis suæ anno e vivis excesserit vir beatus, haud satis exploratum habemus. Id solum novimus, ipsum, dum carmen scriberet ad Fedolium, hæc de se cecinisse^h:

Hæc tibi dictam morbis oppressus acerbis
Corpore quos fragili patior, triatique senecta.
Nam dum præcipiti labuntur tempora cursa,
Nunc ad Olympiadis ter sonæ venimus annos.

Ut proinde « ita scripserit Columbanus, inquit Usseriusⁱ, annum agens vel septuagesimum secundum, si *quatuor*, vel quadragesimum, si *quinque* annorum spatio (Latinorum quorundam more) olympiadicam periodum definiamus. » Atque hanc posteriorem

supputationem sequi præcise Mabilionio. Sic enim ad eundem locum ait: « Si olympias pro annis *quinque* sumitur, ut quidem sæmi solet, annos nonaginta tunc attingerat Columbanus, cum prædictos versus scribebat. » Quod equidem minus admiserim, prioremque supputationis rationem prætulerim cum vulgo eruditorum: atque ita censuerunt Historiæ litterariæ Gallicæ auctores, qui propterea ex verbis allatis beatum virum an os septuaginta duo tunc egisse definiunt^k. Sacrum ejus corpus conditum est in monasterio Bobiensi. Mabilionius, qui Bobium petiit, hæc litteris tradidit^l: « In basilica monasterii nihil fere superest ex prima cœnobii antiquitate, præter cryptas subterraneas, ubi altaria quatuor, olim quinque. In præcipuo corpus sancti Columbani asservatur intra lapideam arcam, quæ anno 1480 rudi opere facta est. Scilicet hoc superbum illud est mausoleum magni quondam abbatis Columbani; sed quibusvis oculis aureis præferendum. »

II. Quæ superant sancti Columbani scripta, ea junctim edita Lovanii evulgavit anno 1667 Patricius Flemingus. Primum itaque omnium occurrit ejus *Regula cœnobiatis*; quam tamen, præterita Flemingiana editione, desumpsimus ex optimo Codice Regularum Holsteniano: atque hoc præclarum exemplar jure celebrant cæterisque pluris ducunt viri docti modo laudati^m. Complectitur ejusmodi Regula capita decem cum apud Thomam Messinghamum in Fiorilegio Hiberniæ, tum apud Lucam Holstenium in Codice Regularum. Ubi observandum cum Cointioⁿ, caput 10, quod in Codicibus mss. et exemplari sancti Galli desideratur, exstare in Codice Bobiensi,

^a Jon. Vit. S. Columb. apud Mabil. Act. SS. Bened. tom. II, pag. 3 seq.

^b Mabil. Annal. Bened. lib. viii, tom. I, pag. 191 seqq.

^c Coint. Annal. eccl. tom. II, pag. 370.

^d Mabil. l. c., pag. 192.

^e Jon. apud Mabil. l. c., pag. 26.

^f Coint. l. c., pag. 679.

^g Mabil. Act. SS. Bened., p. 26, not. b.

^h Columb. Carm. III, 160 seqq. infra p. 360 d.

ⁱ Usser. Veter. Epist. Hibern. syllog., pag. 17.

^j Mabil. Annal. Ord. Bened. lib. xi, § 17, tom. I, p. 281.

^k Hist. littér. de la France, tom. III, p. 509.

^l Mabil. Iter Italic., p. g. 214.

^m Hist. littér. de la France, l. c., pag. 511.

ⁿ Coint. l. c., pag. 371.

et apud Messinghamum præferre titulum *de perfectione A monachi*: apud Holstenium vero subjici capiti 9. instar appendicis, et caput 10 inscribi *de diversitate culparum*, quod alii *Pœnitentiale sancti Columba* i vocant, et ab ejusdem Regula distinguunt. Porro utrumque opusculum pluribus illustrat atque alicubi supplet idem Cointius ^a. Neque illud prætereundum quod advertit Mabillonius ^b, regulam Columbanum, qualis typis vulgata est, integram non esse, ei caput in Concordia Regularum cap. 74, § 10, citatum ex Regula Columbanum cap. 33 ad Columbanum Regulam pertinet. Alii tamen observant ^c, non Columbanum, sed antiquiorem auctorem agnoscere caput illud in Concordia laudatum. Nonnulla quoque de ipsis sancti Columbanum Pœnitentialem monet in Analectis idem V. C. Locum adeat lector, si lubet ^d. Regulam B porro ac Pœnitentialem de quibus hætenus sermo, excipit ejusdem sancti abbatis liber de *Pœnitentiæ mœnura taxanda*, quem primus ex vetusto ms. Codice in lucem extulit Flemingus: quo de opere nonnulla iidem qui supra viri clarissimi animadvertunt ^e.

III. Sequuntur *Sermones* seu *Instructiones* XVI, quibus adjectus libellus *De octo vitiis principalibus*, ex laudato Codice Bobiensi per eundem Flemingum descriptæ. Lectu sunt sane dignissimæ, ac miram ubique pietatem cum pari eloquio conjunctam spirant. De his vero accipienda videntur quæ scribit Jonas in ejus Vita his verbis ^f: *Agebat venerandus vir, ut per quæcumque loca progrediretur, verbum evangelicum annuntiaret. Erat enim gratum hominibus, ut quod sacundæ cultus adornabat, elucubraturæ prædicationis doctrina, simul et exempla virtutum confirmabant..... Tanta in beatum virum gratia redundabat, ut in quorumcunque domibus quantisper commoraretur, omnium animos ad religionis cultum defigeret.* Operæ porro pretium fuerit adnotare, Instructionem V, quæ incipit: *O tu vita quantos decepisti!* sub titulo *Epistolæ V* legisse Mabillonium in ms. Codice S. Galli ^g: atque sic item inscriptam ex eodem Codice jam diu vulgaverat Goldastus ^h; qui tamen agnovit in ea nullum apparere epistolici characteris vestigium, simulque professus est sibi haud discedendum duxisse a fide vetustissimi Codicis, in quo hujusmodi erat inscriptio: *Incipit epistola sancti Columbanum abbatis.* Id quoque observatum Usserio ⁱ, qui sub Epistolæ nomine in sua *Veterum epistolarum Hibernicarum D sylloge* eandem Instructionem V recensuit.

IV. Pone prædictas instructiones exstant *Epistolæ V* sancti Columbanum, omnes fervido zelo præditæ atque libertate Christiana exaratae. Eas ex pervertuto, sed mendoso satis bibliothecæ Bobiensi Codice descripsit Flemingus; in cuius tamen edito,

^a Id. l. c., pag. 371, 379.

^b Mabill. ad Act. SS. Ben. tom. I, p. 26, not. c.

^c *Hist. littér. de la France*, l. c. p. 510, num. 4.

^d Mabill. Analect. p. 49, nov. edit., § 8, sub fin.

^e *Hist. littér. de la France*, l. c., p. 512, num. 3.

^f Jon. apud Mabill. Act. SS. Ben., tom. II, p. 7, num. 11.

^g Mabill. Analect., pag. 49, § 9, sub fin.

^h Goldast. Patenet. Veter. part. I, pag. 115, edit.

nulla temporis notatione servata, mixtim locantur. Hujusmodi confusionem perstrinxerunt viri eruditissimi subinde nobis laudati ⁱ; quorum propterea ductu easdem epistolas pro temporum ratione digessimus. Ordine itaque prima inscribitur Gregorio magno, inter cujus epistolas editionis novissimæ fuit exinde relata ^k. Sed nulla exstat inter Gregorianas ad Columbanum: licet perantiquus auctor libelli de vita sanctæ Salabergæ abbatissæ Laudunensis testetur ^l ad præfatum patrem (Columbanum) *mellifluis remisisse scripta* eundem sanctum pontificem. Porro præcipuum epistolæ argumentum versatur circa celebrationem paschatis, quod sanctus abbas cum suis celebrandum ritu Britonum, hoc est, orientalium more, contendit. Ad annum saltim 509 referendam censent hujusmodi epistolam doctissimi operum sancti Gregorii editores, quod ipsius meminerit in *Epistola II* ad Gallicanos episcopos in unum sui causa congregatos ad quæstionem de paschatis celebratione definiendam: cujus concilii nulla alia superest memoria. Anno duodecimo scripta fuit hæc epistola, ex quo in Vogensibus silvis degebat Columbanus, hoc est anno Christi 602, inquit Mabillonius ^m.

V. Interea Columbanus abbas Luxoviensis ad ædendam contentionem, contra se a Gallicanis episcopis de Paschæ celebratione concitata, *Epistolam* scripsit ordine tertiam, anno 606, ad Bonifacium III Gregorii successorem, suppliciter postulans ut *sibi peregrinis laborantibus suæ piæ sententiæ præstaret solatium, quo, si non contra fidem est, suorum traditionem seniorum roboraret, ut ritum paschæ, sicut acceperant, per pontificis judicium possent in sua peregrinatione observare.* An responsum a pontifice obtinuerit Columbanus (verba sunt Mabillonii ⁿ) ignoramus: at eum retinuisse patrium suum ritum in Paschatis celebratione constat ex ejus *Epistola IV* ad suos Luxovienses Namnetis scripta, cum in provinciam esset ad trajiciendum in Hiberniam. Verum hanc traditionem deposuisse videtur saltem cum in Italiam accessit: idque suadet tum ejus *Epistola V* ad Bonifacium IV e Bobiensi monasterio scripta, tum synodus Matiacensis Gallicanorum antistitum, instinctu Agrestii monachi convocata adversus singulares quosdam ritus Luxoviensium monachorum in quibus nulla amplius de paschate sit mentio. ^o

VI. Dum Namnetis per triduum moraretur Columbanus ^o, mox in Hiberniam perrecturus; ut paulo ante dictum, *Epistola IV* scripsit anno 610 ad suos Luxovienses, quos invitus deseruerat, pacem, salutem et sempiternam charitatem eis imprecat. Quibus litteris acceptis, Attala Columbanum sequi maluit, quam Luxovii permanere, ipsius Columbanum

Insulis 1604.

¹ Usser. Veter. epist. Hibern. syllog., pag. 5 seq.

² *Hist. littér. de la France*, l. c., pag. 513, num. 3.

³ Greg. lib. IX, epist. 127, Opp. tom. II, pag. 1036 seqq.

⁴ Act. SS. Ord. Bened., tom. II, p. 406, num. 3.

⁵ Mabill. Iter Ital., pag. 214.

⁶ Mabill. Annal. Bened. l. X, § 36, tom. I, p. 361.

⁷ Id. l. c., § 50, pag. 263 seqq.

postmodum in Bobiensis monasterii regimine successor futurus. *Epistolam V* denique Columbanus abbas ex cœnobio Bobiensi ad Bonifacium papam IV scripsit anno 613, studio impulsus Agilulfi regis Longobardorum ac Theodelindæ reginæ, de tribus Capitulis. Qua in epistola vir sanctus pontifici maximo, omnium totius Europæ ecclesiarum capiti et pastorem pastori salutem dicit. De ea plura Mabilonius tum in Annalibus Benedictinis ^a, tum in Itinere Italico ^b. His porro Epistolis quinque sextam subiecimus quam edidit Goldastus ^c ex duobus exemplis bibliothecæ monasterii S. Galli, quorum unum satis antiquum, sed ἀνόνομον; alterum haud magis vetustatis expert, at eo præstabilius, quod suo indice auctorem ostendit editori. Verum haud perspexit Goldastus, uti neque Historiæ litterariæ Gallicæ auctores ^d, qualemcunque hanc epistolam ipsissimum referre Carmen illud, quod aliis hujuscemodi additum exhibit bibliotheca Patrum Lugdunensis ^e. Id quod postea nos ipsi deteximus: quapropter ab eo Carmine excudendo abstinuimus.

VII. Syllogen operum sancti Columbani abbatis quatuor ejus Carmina claudunt. I. Inscríbitor *Epistola ad Hunaldum*. Eam primus evulgavit Goldastus ^f; quam tamen perperam in duas dissecuit, alteram scilicet ad *Hunaldum*, alteram vero ad *Sethum* missam existimans. Una enim re vera est, ut viris eruditus observatum ^g, eademque uni Hunaldo inscripta: cujus prior pars acrostichide circumscribitur, utrius-

^a Id. *ibid.* lib. xi, § 4, pag. 273 seq.

^b Id. *Iter Ital.*, pag. 215 seq.

^c Gold. l. c., p. 153.

^d *Hist. littér. de la France*, tom. III, p. 520.

^e *Bibl. PP. Lugd.*, tom. XII, p. 36 seq.

^f Gold. l. c., pag. 47.

^g *Hist. littér. de la France*, tom. III, p. 518 seq.

^h *Sirmond. Opp.*, tom. II, p. 908, edit. Paris.

ⁱ *Usser., Vet. Hibern. epist. syllog.*, p. 10-12.

A que nomen sic referente, COLUMBANUS HUNALDO; ut recte habetur apud Sirmundum ^b et Usserium ⁱ. Acrostichis in Canisiano exemplari desideratur J. II. *Monosthicon Carmen*, sive *Monosthica*, e ms. Codice Frisingensi desumpsit Canisius ^k. Dubitat Basnagius an Columbani sit opus sincerum: sed immerito, ut censent clarissimi viri ^l, qui et ejus varias editiones enumerant: sed hac de re consulendus in primis Fabricius ^m. III. Carmen est *Epistola ad Fedolium*, e ms. Sangallensi a Goldasto in lucem emissa ⁿ, atque Hibernicis Epistolis ab Usserio intexta, qui eam recensens, hæc habet ^o: « Versibus bipedalibus Adonicis est conscripta, elisionis syllabarum occasione omni evitata, ut Carmen esset constanter πντασύλλαβον. Annexi sunt et hexametri sex, in quorum B antepenultimo ætatem suam auctor prodit. » Quod quidem superius § 1, nobis animadversum. IV. denique Epigramma est in *Mulieres*, quod item Goldasto acceptum referimus. Exstat præterea ejusdem sancti Columbani *Rhythmus de vanitate et miseria vitæ mortalis*. Incipit: *Mundus iste transit*, etc. Occurrit apud Usserium ^p, et in bibliotheca PP. Lugdunensi ^q. Verum hic rhythmus idem omnino est ac Epistola sexta, ac propterea nobis omissus, ut ad eam superius monuimus. Cæterum sancti Columbani Opera quæ huc usque recensuimus, in meliorem ordinem redacta, notulis etiam subiinde sive restituere, sive illustrare pro virili studuimus.

ⁱ *Canis. Thes.*, tom. I, p. 779.

^k Id. *ibid.*, pag. 775 seq.

^l *Hist. littér. de la France*, t. c., pag. 519.

^m *Fabric. Bibl. med. Latin.*, tom. I, p. 1129.

ⁿ Gold. l. c., pag. 52.

^o *Usser. l. c.*, pag. 13.

^p *Usser. l. c.*, pag. 6, 7.

^q *Bibl. PP. Lugd.*, tom. XII, p. 36.

OBSERVATIO CRITICA IN REGULAM SEQUEMTEM.

(Brokie, Cod. Regularum, t. I.)

Inter reliquos monasticæ vitæ propagatores sæculo sexto florentes, celeberrimum nomen obtinuit S. Columbanus abbas, natione Scotus, in monasterio Benchorensi educatus; sed utrum ex Benchoria Hibernensi, an vero ex hodiernæ Scotiæ cœnobiis Benchorensibus, disceptatur acriter ab utriusque gentis inquilinis. Varia enim Benchorensia cœnobia reperimus, quorum primum in hodierna Wallia situm erat, a Ven. Beda in sua gentis Anglorum Historia Ecclesiastica celebratum, a quo forsitan et reliqua originem suam duxerunt, quamvis hodierni Scoti pro suo Benchorensi cœnobio ad ripam Dææ fluminis sito, et a S. Ternano discipulo S. Palladii erecto, pro antiquitate certent: prout ex Monastico Scotico instruimur. Quod autem Benchorensis Hibernicum attinet, et illud existimamus verum S. Columbani monasterium; cum ibidem eum principia vitæ monasticæ posuisse testatur S. Bernardus in Vita S. Malachiæ, qui tamen sanctissimus abbas haud adeo rite utramque gentem distinguit, sed sæpius Scotos cum Hibernis confundit. Utcunque vero hæc sint, S. Columbanus cum turba monachorum Scotorum et Hibernensium secessit in Gallias, circa annum 590, ætatis vero suæ 30, ubi Luxoviense extruxit monasterium, in quod arctam monachorum Scotorum disciplinam quodammodo mitigavit, perpetuum tamen jejunium et silentium, omnimodamque obedientiam monachis suis mandavit, quod regimen monasterii a solo nutu abbatis dependere voluerit. Regula autem hæc primitiva est et originaria, nullam cum aliis regulis connexionem habens; quamvis Regula Benedictina jam per plures annos ante adventum S. Columbani apud Gallos a S. Mauro promulgata fuerit: nullibi enim antiquarum regularum mentionem facit, sed duntaxat cap. 7 loquitur de mille monachis catholicis sub uno archimandrita, qui uniformiter, quoties de nocte conveniunt, duodecim psalmos decantant, sive noctes longæ sint, sive breves. Ubi aperte loquitur de disciplina psallendi in monasteriis Columbinis usitata, a S. Columba Magno Scotorum monachorum patriarcha per hodiernam Scotiam et Hiberniam erectis, cui etiam et *Regulam cujusdam Patris* ascribimus. Interea hæc S. Columbani Regula novem capitibus constans, cui et hic decimum adjecit Holstenius, non omnia ad perfectionem vitæ monasticæ præcepta necessariam